

INTERNACJONALIZACJA PRAW CZŁOWIEKA. KILKA REFLEKSJI

ADAM JAMRÓZ

Współczesne międzynarodowe standardy praw człowieka określone są w szczególności przez podstawowe akty międzynarodowe, jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 roku (dalej jako: Powszechna Deklaracja), przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19 grudnia 1966 r. (dalej jako: Międzynarodowy Pakt) i Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych z 19 grudnia 1966 r. (obydwa złożone do podpisu w Nowym Jorku). Podstawowe europejskie źródła praw człowieka to przede wszystkim europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 roku (dalej jako: Konwencja), zmieniona i uzupełniona później kilkoma protokołami oraz Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej ogłoszona i podpisana publicznie 7 grudnia 2000 roku.

Są to jednak tylko akty podstawowe. Standardy międzynarodowe obejmują szereg konwencji i protokołów dotyczących praw człowieka, podpisanych po ogłoszeniu wspomnianej Powszechnej Deklaracji; stały się one prawem międzynarodowym dla tych państw, które owe umowy międzynarodowe ratyfikowały. Dotyczyły one w szczególności: – walki z niewolnictwem (Genewa, 7 września 1956 r.), walki z nieludzkim traktowaniem, z wyzyskiem z powodu prostytutki innych osób (ONZ, 2 grudnia 1949 r.), walki z ludobójstwem (ONZ, 9 grudnia 1948 r.), walki z wszelkimi formami rasizmu (ONZ, 21 grudnia 1956 r.), z torturami i innymi okrutnymi karami (Nowy Jork, 10 grudnia 1984 r.); – statusu uchodźców (Genewa, 21 lipca 1951 r., Protokół z 1967 r.), bezpaństwowców (Nowy Jork, 27 września 1954 r.); – walki z dyskryminacją kobiet (konwencje z Nowego Jorku, 1 marca 1980 r.), Protokół fakultatywny do tej Konwencji (ONZ 6 października 1999 r.); – praw dziecka: Konwencja dotycząca praw dziecka (Nowy Jork, 26 stycznia 1990 r.), dwa Protokoły fakultatywne odnoszące się do tej Konwencji zakazujące sprzedaży dzieci, prostytucji dziecięcej i pornografii z udziałem dzieci (Nowy Jork, 25 maja 2000 r.) oraz zakazujące uczestnictwa dzieci w konfliktach zbrojnych (Nowy Jork, 26 maja 2000 r.).

Z kolei konwencja z 1950 r. została wzbogacona przez szereg protokołów, między innymi: Protokół dodatkowy do Konwencji dotyczący ochrony praw człowie-

ka i podstawowych wolności (Paryż, 20 marca 1952 r.), Protokół nr 6 dotyczący zniesienia kary śmierci (Strasburg, 16 września 1983 r.), Protokół nr 7 dotyczący ochrony niektórych praw i wolności, np. gwarancji proceduralnych w przypadku wydalenia cudzoziemców czy prawa do odszkodowania z powodu błędu sądowego (Strasburg, 22 października 1984 r.), czy Protokół nr 13 do Konwencji, dotyczący zniesienia kary śmierci we wszelkich sytuacjach (Wilno, 13 maja 2002 r.).

Konwencja i protokoły dodatkowe do konwencji z 1950 roku, zawierające również modyfikację konwencji, obejmowane są od 2005 r. wspólną i jednolitą nazwą „Konwencja Rady Europy”. Według stanu na 1 stycznia 2009 roku było ich 203. Przyjmowane przez Radę Europy, określają standardy prawne dla państw członkowskich Rady Europy. Obowiązują w państwach członkowskich na równi z innymi umowami międzynarodowymi, podpisanymi i ratyfikowanymi przez państwa-strony takich umów. „Dorobek konwencyjny RE jest niezaprzeczalny i stanowi w dniu dzisiejszym zasadnicze kryterium oceny jej wkładu w rozwój cywilizacji europejskiej” – ocenia J. Jaskiernia, stwierdzając jednocześnie, że znaczenie tego dorobku osłabia fakt, że państwa członkowskie Rady Europy podchodzą niekiedy dość selektywnie do podpisania lub ratyfikacji niektórych konwencji¹.

Nie bez znaczenia dla kształtowania standardów praw człowieka i ich ochrony na obszarze europejskim jest również tzw. miękkie prawo (*soft law*), uchwalane na forum Rady Europy. Chodzi tutaj w szczególności o zalecenia Komitetu Rady Ministrów, które formalnie nie wiążą państwa członkowskiego, jednak Komitet ma prawo, zgodnie ze statutem, zwrócić się do państw członkowskich o informację, „jaki bieg nadano zaleceniom” (art. 15 lit. b statutu).

Aczkolwiek przepisy samego Traktatu o Unii Europejskiej odnoszą się do standardów praw człowieka i ich poszanowania, w szczególności art. 2 i art. 3 traktatu (wersja skonsolidowana), to jednak zasadnicze znaczenie mają art. 6 traktatu, w którym „Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 r., w brzmieniu dostosowanym 12 grudnia 2007 roku w Strasburgu, która ma taką samą moc prawną jak Traktaty...” (ust. 1), „Unia przystępuje do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności...” (ust. 2). Prawa podstawowe, zagwarantowane w europejskiej Konwencji oraz „wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych Państwom Członkowskim stanowią część prawa Unii jako ogólne zasady prawa” (ust. 3)².

1 J. Jaskiernia, Rada Europy jako organizacja międzynarodowa kreująca i oddziałująca na implementację standardów demokratycznych, [w:] Rada Europy a przemiany demokratyczne w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w latach 1989-2009, J. Jaskiernia (red.), Toruń 2010, s. 34.

2 Zob. Traktat z Lizbony. Podstawy prawne Unii Europejskiej. Wprowadzenie, Wybór i opracowanie J. Barcz, Warszawa 2010, s. 59-60.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 7 grudnia 2000 r. (dalej: Karta Praw Podstawowych) stanowi więc zasadniczy dokument określający standardy europejskie praw człowieka, aczkolwiek zwłaszcza niektóre konwencje zawarte między państwami Unii, jeszcze przed podpisaniem Karty z 2000 roku, uzupełniają katalog praw człowieka, przede wszystkim w sferze wykonywania tych praw; np. konwencja z 19 czerwca 1990 r. dotycząca zastosowania umowy z Schengen z 14 czerwca 1985 r. (stopniowe znoszenie kontroli na wspólnych granicach), czy tzw. konwencja z Dubliną, 15 marca 1990 r., dotycząca określenia państwa odpowiedzialnego w przypadku azylu, wnioskowanego w jednym z państw członkowskich Wspólnot Europejskich.

Współcześnie możemy zasadnie mówić o ukształtowaniu się europejskiego systemu ochrony praw człowieka jako systemu instytucjonalnego, obejmującego przede wszystkim Radę Europy (Europejska Konwencja, Europejski Trybunał Praw Człowieka) i Unię Europejską (Karta Praw Podstawowych, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej)³. J. Jaskiernia trafnie zauważa, że do systemu europejskiego ochrony praw człowieka należy również system wynikający z Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)⁴. OBWE występuje pod tą nazwą od 1 stycznia 1995 roku i jest kontynuatorem Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE). Akt Końcowy KBWE, podpisany w Helsinkach 1 stycznia 1975 roku, odegrał istotną rolę w dialogu między demokratycznymi państwami zachodnimi a państwami „bloku wschodniego” skupionymi wówczas wokół Związku Radzieckiego.

Jego rola polegała jednak nie tylko na tym, że był dowodem odprężenia w ówczesnym, podzielonym ideologicznie i politycznie świecie oraz stworzył nową platformę kontynuowania dialogu. Przyjęta w Helsinkach deklaracja wprowadziła w tym dokumencie kwestię praw człowieka jako obligatoryjną przesłankę kształtowania stosunków między państwami. Z tego punktu widzenia deklaracja, zawarta w Akcie Końcowym KBWE, podpisanym przez przywódców państw europejskich, a także Stanów Zjednoczonych Ameryki, Kanady, Turcji i Cypru – miała fundamentalne znaczenie. Aczkolwiek nie była umową międzynarodową o charakterze precyzyjnie normatywnym (brak tzw. bezpośredniej wykonalności) i nie przewidywała stosownych sankcji – zawierała uzgodnione brzmienie, iż „państwa uczestniczące będą szanować prawa człowieka i podstawowe wolności, włączając w to wolność myśli, sumienia, religii lub przekonań każdego, bez względu na różnicę ras,

3 L. Garlicki, Kryteria efektywności europejskiego systemu ochrony praw człowieka, [w:] *Efektywność europejskiego systemu ochrony praw człowieka*, J. Jaskiernia (red.), Toruń 2012, s. 823.

4 J. Jaskiernia, Rada Europy, Unia Europejska i OBWE w europejskim systemie ochrony praw człowieka – synergia działań czy konkurencja?, [w:] *Efektywność europejskiego...*, op. cit., s. 838, s. 850-854.

płci, języka lub religii”⁵. Powyższy fragment określał jedną z zasad stosunków między państwami uczestniczącymi w KBWE, obok między innymi takich zasad, jak: suwerenna równość, integralność terytorialna państw, pokojowe załatwienie sporów, nieingerencja w sprawy wewnętrzne, czy zasada równouprawnienia i prawa narodów do samostanowienia; a więc obok zasad klasycznych, uznanych powszechnie w prawie międzynarodowym i stosunkach międzynarodowych.

W ten sposób państwa uczestniczące uznały, że przestrzeganie koniecznego minimum praw człowieka, stanowiących ważną część doktryny demokratycznej, jest ważną zasadą kształtowania stosunków między państwami uczestniczącymi; zasada doktryny demokratycznej stała się więc zasadą stosunków między państwami, przygotowując grunt pod etap kolejny: włączenie rzeczywiste katalogu praw podstawowych człowieka do prawa międzynarodowego. Chodzi, jak wspomniałem, o włączenie rzeczywiste, gdyż formalnie taki katalog praw człowieka zawarty był już we wspomnianym Międzynarodowym Pakcie z 19 grudnia 1966 roku (Polska Rzeczpospolita Ludowa ratyfikowała go 3 marca 1977 roku). Jednakże w przypadku Aktu Końcowego KBWE i zawartej w nim deklaracji – dotyczyło to faktycznie uzgodnień między państwami dwóch bloków polityczno-militarnych, skupionych wokół organizacji wojskowych NATO i Układu Warszawskiego.

Wspomniane wyżej akty międzynarodowe określające katalog podstawowych praw i wolności człowieka, w miarę upływu czasu, zwłaszcza pod wpływem tak istotnych wydarzeń jak rozpad Związku Radzieckiego oraz związany z nim rozpad bloku polityczno-militarnego i zdecydowane osłabienie wojny ideologiczno-ustrojowej w świecie – doprowadziły do faktycznej dominacji ideologii liberalno-demokratycznej w świecie w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Jedną z istotnych konsekwencji tych wydarzeń była ratyfikacja przez wiele kolejnych krajów aktów prawnomiędzynarodowych określających standardy praw człowieka w skali europejskiej i światowej. Znamiennym tego wyrazem było przyjęcie Rosji do Rady Europy, a więc i ratyfikowanie przez ten kraj Konwencji z 1950 roku oraz ratyfikowanie jej przez kraje Europy Środkowej i Wschodniej, a także przyjęcie tych krajów do Unii Europejskiej.

Sygnalizowany wyżej proces prowadził do faktycznej realizacji wspomnianych aktów prawnomiędzynarodowych, gdyż wskutek masowej ich ratyfikacji, zostały one włączone do porządków prawnych krajów ratyfikujących. W płaszczyźnie międzynarodowej można mówić, że w konsekwencji tego procesu nastąpiła „internacjonalizacja” praw człowieka. Zdaniem Jean-Jacquesa Israëla proces internacjonalizacji został rozpoczęty przez Powszechną Deklarację z 1948 roku a później

5 Zasada VII „Deklaracji zasad rządzących wzajemnymi stosunkami między państwami uczestniczącymi”, [w:] Wielka Karta Pokoju. Materiały Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Warszawa 1975, s. 16-17.

doprowadził, dzięki kolejnym aktom prawnomiędzynarodowym dotyczącym praw człowieka, do narodzin „międzynarodowego prawa praw człowieka”; oznacza to, że nakaz przestrzegania praw człowieka stał się częścią prawa międzynarodowego.

Ta kategoria prawa międzynarodowego różni się od prawa międzynarodowego powszechnego – pisze Israël. Prawo powszechne międzynarodowe jest bowiem zespołem zasad regulujących stosunki między państwami, opartych na zasadzie suwerenności państw; jest prawem politycznym i ma charakter konsensualny, ma na celu ochronę interesów państw. Natomiast prawo międzynarodowe praw człowieka ma na celu ochronę praw jednostki; współpraca między państwami oraz koordynacja ich polityki nie jest celem zasadniczym. Inspiracja międzynarodowego prawa praw człowieka ma charakter ideologiczny; nie podlega również tradycyjnej zasadzie wzajemności, potwierdzonej w konwencji wiedeńskiej z 23 maja 1969 roku w sprawie prawa traktatowego. Należy przypomnieć, że art. 60 tej konwencji upoważnia strony umowy do zawieszenia wykonania lub uchylenia się od wykonania umowy, jeżeli druga strona umowę taką naruszyła. Przepis ten nie dotyczy jednak praw człowieka. Ich przestrzeganie ma charakter względny⁶.

Inny wybitny znawca problematyki praw człowieka, Frédéric Sudre, stwierdza, że „integralność i ponadczasowość prawa międzynarodowego praw człowieka jest w samej istocie ideologicznej sprzeczne z pluralizmem społeczeństw państwowych i zróżnicowanymi regułami prawa międzynarodowego [powszechnego – A.J.], które regulują stosunki między nimi”. Wprowadzenie ochrony praw człowieka do międzynarodowego porządku prawnego – zauważa dalej Sudre – naruszyło samą naturę prawa międzynarodowego, gdyż „suwerenność została zahamowana przez prawa należące do innych podmiotów niż państwa; prawo międzynarodowe ewoluuje od prawa międzypaństwowego, ukształtowanego za względu na interesy państw, w kierunku prawa ponadpaństwowego, mającego na celu zapewnienie w imię wartości wspólnych i wyższych niż państwa, ochronę interesów wewnątrzpaństwowych, tzn. interesów jednostek żyjących pod władzami krajowymi”. Analizę tę kończy F. Sudre błyskotliwą konstatacją, że logika takiego rozwoju prowadzi na płaszczyźnie teoretycznej do redefiniowania prawa międzynarodowego, do apoteozy „monizmu prawnego”; człowiek jest zarazem podmiotem prawa wewnętrznego oraz prawa międzynarodowego, a prawo międzynarodowe nie jest już prawem społeczeństw państwowych, lecz prawem uniwersalnego społeczeństwa ludzkiego, składającym się z dwóch podstawowych części: jej część pierwsza to przepisy określające podstawowy i uniwersalny status człowieka żyjącego w różnych państwach, a część drugą stanowi prawo stosunków międzypaństwowych⁷.

6 J.J. Israël, *Droit des libertés fondamentales*, Paris 1998, s. 165-167.

7 F. Sudre, *Droit européen et international des droits de l'homme*, wyd. 9, Paris 2008, s. 45-49.

Tę głęboką, przenikliwą refleksję podzielałam. Jest w niej ukazana daleka perspektywa. Należy dodać: to perspektywa optymistyczna, ale proces dochodzenia do niej jest odległy i niepewny. Trzeba wziąć pod uwagę, że standardy praw człowieka, które stały się częścią prawa międzynarodowego, wyrosły na fundamentach ideologii europejskiej, wywodzonej zwłaszcza z filozofii prawa naturalnego i charakterystycznego dla filozofii europejskiej – począwszy od epoki Oświecenia i rozwijanego przez doktryny liberalizmu – podejścia indywidualistycznego, akcentującego prawa jednostki w społeczeństwie oraz prawa obywatelskie wobec władzy publicznej; eksponującego idee wolności oraz (rozwijaną i pogłębianą później) ideę równości jednostek oraz ich równości wobec prawa. Te fundamenty ideologii europejskiej, zapisane najpierw w aktach o charakterze konstytucyjnym, a więc w aktach prawa wewnętrznego, zostały później przeniesione do aktów międzynarodowych. Są one jednak dalece obce niektórym pozaeuropejskim, wielkim kulturom społecznym i prawnym, na których wyrosło szereg państw o rodowodzie częstokroć o wiele wcześniejszym od rodowodu państw europejskich⁸.

Pierwszym aktem konstytucyjnym odwołującym się do wskazanych wyżej inspiracji ideologicznych była „Deklaracja Praw Wirginii” z 12 czerwca 1776 r., poprzedzająca Konstytucję Wirginii z 29 czerwca 1776 roku. Deklaracja, przypomina P. Sarnecki, „jest prototypem słynnych deklaracji amerykańskich i francuskich, w których znajdziemy takie samo nawiązanie do naturalnych praw jednostki, gwarantowanych podstawowymi zasadami ustrojowymi”⁹. W §1 Deklaracja głosi, iż „wszyscy ludzie są z natury w równym stopniu wolni i niezależni oraz posiadają pewne przyrodzone prawa, których gdy wstępują w stan społeczny, na mocy żadnej umowy nie mogą pozbawić swych potomków; te prawa to korzystanie z życia i wolności poprzez pozyskiwanie i posiadanie własności oraz dążenie i osiąganie szczęścia i bezpieczeństwa”¹⁰.

Jakże podobna jest w swych inspiracjach ideowych Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r., która na kontynencie europejskim, nie tylko we Francji, odegrała ogromną rolę. Wskazuje się trafnie, że była ona również jedną z inspiracji Powszechnej Deklaracji z 10 grudnia 1948 r. Współcześnie od czasu precedensowego orzeczenia francuskiej Rady Konstytucyjnej z 16 lipca 1971 r., w sposób jednoznaczny deklaracja z 1789 roku stanowi część tzw. bloku konstytucyjnego, czyli faktycznie część obowiązującej Konstytucji Republiki Francuskiej z 1958 roku¹¹.

8 Zob. np. charakterystykę kultur prawnych islamu, hinduizmu, buddyzmu, czy konfucjanizmu, [w:] R. Tokarczyk, *Współczesne kultury prawne*, Kraków 2001.

9 Najstarsze konstytucje z końca XVIII i I. połowy XIX wieku, wybór, przekład i wstęp P. Sarnecki, Warszawa 1997 r., s. 6.

10 *Ibidem*, s. 11.

11 Zob. np. A. Jamróz, O ochronie konstytucyjnej prawa do strajku we Francji, [w:] Z aktualnych zagadnień prawa pracy i zabezpieczenia społecznego. Księga jubileuszowa Profesora Waleriana Sanetry, B. Cudowski,

W art. 1 Deklaracja głosi, że „ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi wobec prawa [...]”, a w art. 2, iż „celem każdej organizacji politycznej jest zachowanie naturalnych i niepodlegających przedawnieniu praw człowieka. Prawami tymi są: wolność, własność, bezpieczeństwo i opór przeciwko uciskowi”. Omawiany dokument, o wiele bardziej dojrzały od Deklaracji Praw Wirginii, formułował też szereg wolności i zasad je gwarantujących, które stanowią ważną część dziedzictwa cywilizacji europejskiej, np. zasadę domniemania wolności jednostki, zasadę domniemania niewinności, zasadę określoności prawnej przestępstw, zakaz retroakcji w ustawach karnych, wolność wypowiedzi (także w druku) i wolność przekonań religijnych, wolność własności jako prawa świętego i nienaruszalnego, którego pozbawienie wymaga „konieczności publicznej uznanej przez prawo” i może nastąpić tylko „pod warunkiem słusznego i z góry wypłaconego odszkodowania”¹².

Tę samą inspirację ideową, w szczególności prawnonaturalną, odnajdujemy w Powszechnej Deklaracji z 1948 r. Chociaż nie jest ona aktem prawnomiędzynarodowym, lecz deklaracją ideową, to jednak po raz pierwszy prawa człowieka oraz ich uzasadnienie ideowe uzyskały „wymiar międzynarodowy”. Nastąpiła internacjonalizacja praw człowieka, prawa człowieka wykroczyły poza sferę konstytucyjną niektórych państw. „Uniwersalizm praw człowieka proklamowany w deklaracji z 1789 r., wraz z Powszechną Deklaracją z 1948 r. stał się oficjalna doktryną społeczeństwa międzynarodowego” – ocenia wybitny znawca problematyki praw człowieka Jean Rivero, zauważając zarazem, że „nie jest to warunek wystarczający, ale konieczny, aby prawa te przeszły ze sfery idealnej do sfery rzeczywistości”¹³.

Powszechna Deklaracja formułuje szereg podstawowych praw i wolności, które stanowią fundament współczesnego katalogu podstawowych praw i wolności jednostki w państwie demokratycznym. Stała się ona później inspiracją dla wspomnianych aktów prawnomiędzynarodowych: Konwencji z 1950 r. i Międzynarodowego Paktu z 1966 roku. Odwołując się do Karty Narodów Zjednoczonych, Powszechna Deklaracja głosi „wiarę w prawa człowieka, przy poszanowaniu godności i wartości osoby ludzkiej oraz równości mężczyzn i kobiet”; stanowi w art. 1, że „wszystkie istoty ludzkie rodzą się wolne i równe w swej godności i w swych prawach”. To oczywista inspiracja prawnonaturalna, przy czym pojęcie „osoby ludzkiej” sygnalizuje również wpływ doktryn chrześcijańskich. Omawiany dokument głosi też, że określa ideał wspólny dla osiągnięcia przez wszystkie „ludy i narody”¹⁴, sygnalizując, że internacjonalizacja winna odbywać się na płaszczyźnie ideowej prawnonaturalnej, wyrosłej (jak wspomniano wyżej) na gruncie cywilizacji europejskiej.

J. Iwulski (red.), Białystok 2013, s. 168-169. *Ibidem* literatura problemu.

12 Deklaracja np. [w:] Najstarsze konstytucje..., *op. cit.*, s. 18-20.

13 J. Rivero, *Les libertés publiques*, t. 1 – *Les droits de l'homme*, Paris 1984, s. 110-111.

14 Powszechna Deklaracja np. [w:] H. Oberdorff, J. Robert, *Libertés fondamentales et droits de l'homme. Textes français et internationaux*, 6 édition, Paris 2004, s. 225-228.

Nie leży w zamiarach tej pracy omawianie dwóch kolejnych aktów prawnomiędzynarodowych, a mianowicie europejskiej Konwencji z 1950 r. oraz Międzynarodowego Paktu z 1966 r., wspomnianych wcześniej. Obydwa powołują się na kontynuacje idei zawartych w Powszechnej Deklaracji praw człowieka i podstawowych wolności z 1948 r., potwierdzając wolności i prawa jednostki tam zawarte. Warto jednak zwrócić uwagę, że w obydwu dokumentach (Konwencja z 1950 r. i Międzynarodowy Pakt z 1966 r.) głosi się w preambułach, że wolności i prawa jednostki „są fundamentem sprawiedliwości i pokoju na świecie” (Konwencja); że „zgodnie z zasadami ogłoszonymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie”, gdyż „prawa te wynikają z przyrodzonej godności człowieka” (Międzynarodowy Pakt)¹⁵.

Międzynarodowy Pakt z 1966 roku odwołuje się tutaj do Karty Narodów Zjednoczonych, podpisanej w San Francisco 26 czerwca 1945 roku (weszła w życie 24 października 1945 r.). Ale Karta w swej preambule „głosi ponownie wiarę w podstawowe prawa człowieka, w godność i wartość osoby ludzkiej, w równość praw mężczyzn i kobiet, a także narodów dużych i małych”. Wskazuje, że prawa człowieka to jeden z celów Narodów Zjednoczonych, obok (między innymi) tworzenia niezbędnych warunków dla utrzymania sprawiedliwości i poszanowania zobowiązań wynikających z traktatów i innych źródeł prawa międzynarodowego. Z tekstu Karty nie wynika więc, że wskazuje się w niej na bezpośredni związek między poszanowaniem godności i praw człowieka (w szczególności) a pokojem na świecie¹⁶.

Należy zwrócić szczególną uwagę na powyższą tezę zamieszczoną w Międzynarodowym Pakcie, a mianowicie, iż poszanowanie godności człowieka oraz jego niezbywalnych praw i wolności w świecie „stanowi podstawę wolności, sprawiedliwości i pokoju na świecie”. Pogląd ten, wprowadzony w omawianym dokumencie, inspirowany najwyższą wrażliwością intelektualną i emocjonalną czasów współczesnych, wyraża tezę, którą należy w pełni zaakceptować. Pogląd ten zawiera również aprioryczne uzasadnienie na rzecz włączenia standardów praw człowieka do prawa międzynarodowego, akcentując, że przestrzeganie praw człowieka tworzy konieczną przesłankę dla pokoju światowego.

Trzeba jednak przypomnieć, że standardy praw człowieka wyrosły na gruncie cywilizacji europejskiej, obcej dla niektórych pozaeuropejskich cywilizacji i kultur prawnych. W rezultacie nie zawsze, nie w każdej sytuacji międzynarodowej, priorytet przyznawany prawom człowieka, jako bezwzględny normom prawa między-

15 Konwencja o Ochronie Podstawowych Wolności, ratyfikowana przez Polskę w 1993 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284); Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, ratyfikowany przez Polskę w 1977 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

16 Karta w tłumaczeniu własnym wersji francuskiej, [w:] Charte des Nations Unies. Statut de la Cour Internationale de Justice, Clamecy 2008.

narodowego, nad możliwością porozumienia się państw ideologicznie i politycznie skonfliktowanych – sprzyjać będzie pokojowi na świecie. Ponadto istnieje obawa, że w pewnych sytuacjach państwo silniejsze (dominujące) może wykorzystywać argument naruszenia praw człowieka (a więc prawa międzynarodowego) dla naruszenia suwerenności innego państwa, kierując się własnym interesem politycznym.

Wydaje się więc, że pogląd, iż przestrzeganie praw człowieka stanowi podstawę pokoju światowego, jest raczej dyrektywą moralną dla działań państw, optymistyczną wizją, na rzecz której należy działać.

Internacjonalizacja praw człowieka postępuje, ale trudno jej obecnie w pełni przyznać charakter normatywny. Pogląd, że katalog praw podstawowych człowieka stanowi dzisiaj część prawa międzynarodowego, zawierającego normy o bezwzględnej imperatywności, wydaje się być poglądem przedwczesnym. Pełna internacjonalizacja praw człowieka to rzeczywiste włączenie katalogu tych praw podstawowych do powszechnego prawa międzynarodowego, co wymagałoby, podobnie jak w przypadku „klasycznego” prawa międzynarodowego powszechnego, uznania przez państwa praw człowieka za część prawa międzynarodowego oraz uznania priorytetu praw człowieka nad innymi zasadami prawa międzynarodowego, w szczególności nad zasadą suwerenności państw.

Inaczej wygląda sytuacja na obszarze cywilizacji europejskiej. Prawa człowieka ukształtowały się na obszarze tej cywilizacji. Jej kontury, treści i obszar obowiązywania są w coraz większym stopniu efektem powszechnego konsensu.